

ВІЙНА В УКРАЇНІ ТА ЛЕГІТИМНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Іванов А. В.

ВСТУП

У сучасному світі одним із найактуальніших завдань світового співтовариства є забезпечення кримінальної відповідальності осіб за злочини, які становлять загрозу для загального миру і безпеки, запобігання повторному виникненню цих злочинів, побудова майбутнього без насильства. Вирішення цих питань неможливе без забезпечення функціонування інституційних механізмів відповідальності осіб за найтяжчі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства.

Свою чергою, виконання зазначених завдань потребує легітимності відповідних інституцій. При цьому, міжнародні інститути можуть бути легітимними як об'єктивно, так і суб'єктивно. Об'єктивна легітимність стосується здатності установи відповідати нормативним позитивним критеріям ефективності. Суб'єктивна легітимність «відноситься до сприйняття відповідної аудиторії того, що інституція чи рішення є виправданими та заслуговують на підтримку незалежно від будь-яких санкцій чи винагород, пов'язаних з такою підтримкою¹.

Першим постійно діючим міжнародним кримінальним органом, створеним для притягнення до відповідальності осіб за найтяжчі злочини міжнародного значення, став Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС), який був створений для забезпечення справедливості та відповідальності осіб, обвинувачених у вчиненні найтяжчих міжнародних злочинів, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства та доповнює національні системи кримінального правосуддя.

З моменту заснування МКС питання його легітимності неодноразово було предметом дискусій. Водночас звірства, скоєні російськими військовими після вторгнення росії в Україну, що мали наслідком заклики про притягнення винних до міжнародної відповідальності, де МКС оголошений ключовим гравцем, обумовили виникнення унікальної ситуації, пов'язаної з безпрецедентною державною підтримкою МКС. Це надає легітимну можливість для Суду та для держав, які вірять у його місію. Адже з метою його підтримки у притягненні російських злочинців до відповідальності, деякі держави,

¹ Sterio M., Dutton Y. The War in Ukraine and the Legitimacy of the International Criminal Court. *Law Faculty Articles and Essays*. 2023. URL: https://engagedscholarship.csuohio.edu/fac_articles/1296

підкріплюючи свою підтримку діями, зобов'язалися надати МКС фінансові та інші ресурси.

1. Загальна характеристика Міжнародного кримінального суду та деякі аспекти його легітимності

Ідея створення наднаціональної судової установи, основною функцією якої стало б притягнення до відповідальності за вчинення злочинів проти миру, людяності, порушення правил і звичаїв війни, виникла ще після Першої світової війни. Вдруге ця ідея набула привабливості після Другої світової війни, і, навіть, була реалізована у діяльності Нюрнберзького та Токійського трибуналів. Проте установи, створені ad hoc, припинили свою діяльність відразу після винесення рішення, а актуальність проблеми лише зростала².

Протистояння провідних держав в рамках Холодної війни не давало можливості досягти консенсусу та напрацювати єдиний документ, що задовольняв би всі сторони. Лише в 1998 році в рамках роботи спочатку Спеціального, а потім Підготовчого комітету було створено Римський статут Міжнародного кримінального суду – багатосторонній договір, на якому базується юрисдикція МКС, прийнятому 17 липня 1998 року³.

Римський статут визначає МКС як орган правосуддя, який доповнює національні органи кримінальної юстиції. Хоча, це питання є спірним і часто неприйнятним для законодавства інших держав, що мають власну визначену структуру судів і національне законодавство не передбачає їх доповнення МКС⁴.

МКС є першою постійно діючою судовою структурою, призначеною більшістю держав-членів міжнародного співтовариства для притягнення до відповідальності винних у вчиненні найтяжчих міжнародних злочинів. Створений після кількох раундів переговорів у 1990-х роках і спираючись на досвід трибуналів у Руанді та Югославії, Суд розпочав свою роботу 1 липня 2002 року. Завдяки співпраці 123 зацікавлених держав-партнерів МКС є провідною організацією, коли справа доходить до розгляду міжнародних злочинів.

Мотиви створення МКС викладені в преамбулі Римського статуту МКС. Зокрема, вже в першому абзаці преамбули зазначається, що «всі народи об'єднані спільними узами та що взаємне переплетіння їхніх культур утворює спільну спадщину, і будучи стурбованими тим, що ця крихка мозаїка може бути в будь-який час зруйнована». Крім того, у преамбулі сказано, що «за теперішнє століття мільйони дітей, жінок і

² Славко А. С. Окремі питання юрисдикції Міжнародного кримінального суду. Правовий вісник Української академії банківської справи. 2014. № 1(10). С. 77.

³ Римський статут Міжнародного кримінального суду: міжнародний документ № 995_588 в редакції від 16.01.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

⁴ Березняк В. Щодо особливостей юрисдикції Міжнародного кримінального суду: аналіз окремих положень Римського статуту. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 1. С. 157-158.

чоловіків стали жертвами неймовірних злочинів, які глибоко вразили свідомість людства»; і «такі тяжкі злочини загрожують миру, безпеці та добробуту світу»; «найбільш тяжкі злочини, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства, не повинні залишатися непокараними та що їхнє ефективне переслідування повинно бути забезпечене як заходами на національному рівні, так і шляхом посилення міжнародного співробітництва»⁵. Тобто, починаючи з преамбули, є очевидним зв'язок між створенням МКС та усвідомленням необхідності запобігання вчиненню нових міжнародних злочинів, а в разі вчинення цих злочинів – покарання винних осіб.

Стаючи учасницею Статуту, держава визнає тим самим юрисдикцію Суду стосовно злочинів, що входять у його предметну юрисдикцію. Відповідно до ст. 12, кожна держава-учасниця Статуту визнає юрисдикцію МКС без будь-яких подальших дій або заяви про наміри. Слід відзначити, що така «автоматична» юрисдикція Суду, яка припускає *ipso facto* прийняття юрисдикції Суду самою участю держави у Статуті, є великим досягненням у міжнародному праві. Визнання невід'ємної юрисдикції МКС після Римської конференції є значним дипломатичним успіхом для держав, які прагнуть створити сильний міжнародний суд⁶.

Суд має міжнародну правосуб'єктність. Він також має таку правоздатність, яка може бути необхідною для здійснення ним своїх функцій та досягнення своїх цілей. Суд може здійснювати свої функції і повноваження, як це передбачено в цьому Статуті, на території будь-якої держави-учасниці та, за спеціальною угодою, на території будь-якої іншої держави⁷.

Юрисдикція МКС розповсюджується на держави (в межах їхньої території та їхніх громадян), які ратифікували Римський статут, а також на держави, які не ратифікували Статут, але зробили заяви про визнання юрисдикції МКС стосовно того чи іншого злочину відповідно до ст. 12 Статуту⁸. Так, приміром 18 квітня 2003 р. Республіка Кот-д'Івуар, яка не є державою-учасником Статуту, подала заяву відповідно до ч. 3 ст. 12 Статуту про прийняття юрисдикції суду за злочини, скоєні на її території після подій 19 вересня 2002 р. і, крім того, на невизначений період часу. Ця декларація була підписана Мамаду Бамбою, міністром закордонних

⁵ Римський статут Міжнародного кримінального суду: міжнародний документ №995_588 в редакції від 16.01.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

⁶ Tezcan D. M. Ruhan Erdem and Murat Önok, *Uluslararası Ceza Hukuku* (6-th edn Seçkin Yayınları 2021). P.373.

⁷ Римський статут Міжнародного кримінального суду: міжнародний документ №995_588 в редакції від 16.01.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

⁸ Римський статут Міжнародного кримінального суду: міжнародний документ №995_588 в редакції від 16.01.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

справ уряду колишнього президента Лорана Гбагбо. 14 грудня 2010 р. Президент, Прокурор та Секретар Суду отримали листи від Алассана Уатгара, як новообраного Президента Кот-д'Івуару, що підтверджували збереження актуальності Декларації 18 квітня 2003 р. та здійснення країною повної співпраці з судом⁹. Принагідно зауважимо, що станом на сьогодні досить значна кількість держав хоч і підписали Римський статут, проте не ратифікували, мотивуючи це тим, що його положення суперечать конституціям цих держав.

Розглядаючи положення щодо юрисдикції МКС у Римському статуті (Статут), стає зрозуміло, що юрисдикція МКС є не універсальною, а допоміжною. Таким чином, МКС не може здійснювати свою юрисдикцію безпосередньо і повинен надавати перевагу юрисдикції держави у випадку міжнародного злочину, згаданого в Статуті. Юрисдикційні відносини між МКС і державами-учасницями мають горизонтальну структуру. Тобто національні системи мають пріоритет, але МКС може взяти на себе юрисдикцію, коли національні системи повністю зазнають невдачі в процесі судового переслідування. Оскільки відносини між національними державами та міжнародними юрисдикціями не є вертикальними, МКС не віддає перевагу принципу універсальної юрисдикції. Проте запобігання великим міжнародним злочинам вимагає співпраці між державами та міжнародними юрисдикціями, такими як МКС у кримінальних справах¹⁰.

Згідно з пунктом 10 Преамбули та статтею 1 Статуту МКС визначає, що справа є неприйнятною, якщо справа не може бути розслідувана або переслідувана державою через те, що вона не бажає або дійсно не в змозі проводити розслідування чи переслідування. Це означає, що МКС не має вищої судової влади над національною кримінальною судовою системою, за винятком неявних повноважень виконувати роль нагляду за судовою юрисдикцією щодо злочинів, передбачених Статутом. Юрисдикція МКС функціонує як остання інстанція, коли держави не переслідують кримінальні справи. Прийняття цього режиму спрямоване на баланс між інтересами держав та інтересами правосуддя на міжнародному рівні, щоб уникнути безкарності злочинців¹¹.

Юрисдикція Суду обмежується найбільш тяжкими злочинами, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства. Відповідно до Статуту Суд має юрисдикцію стосовно таких злочинів:

- a) злочин геноциду;
- b) злочини проти людяності;

⁹ Letter reconfirming the acceptance of the ICC jurisdiction, 14 December 2010. URL: <http://www.icc-cpi.int>

¹⁰ Tokdemir S. The jurisdiction of international criminal court: a critical legal scrutiny on the principle of complementarity adopted in the rome statue. Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi. 2023. Vol. 13.1. P.107.

¹¹ Tokdemir S. The jurisdiction of international criminal court: a critical legal scrutiny on the principle of complementarity adopted in the rome statue. Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi. 2023. Vol. 13.1. P. 119.

- c) воєнні злочини;
- d) злочин агресії¹².

«Геноцид» означає будь-яке з таких діянь, які вчинено з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:

- a) вбивство членів такої групи;
- b) заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або психічного розладу членам такої групи;
- c) умисне створення для такої групи умов життя, розрахованих на доведення її до повного або часткового фізичного знищення;
- d) впровадження заходів, спрямованих на запобігання дітонародженню всередині такої групи;
- e) насильницька передача дітей цієї групи до іншої групи¹³.

«Злочин проти людяності» означає будь-яке з таких діянь, коли вони вчиняються в рамках широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного населення, і такий напад вчиняється усвідомлено:

- a) вбивство;
- b) винищення;
- c) оборнення в рабство;
- d) депортація або насильницьке переміщення населення;
- e) ув'язнення або інше жорстке позбавлення фізичної свободи в порушення основоположних норм міжнародного права;
- f) катування;
- g) звалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація чи будь-яка інша подібна за тяжкістю форма сексуального насильства;
- h) переслідування будь-якої групи або спільноти, яку можна ідентифікувати, за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними, як це визначено в пункті 3, або іншими ознаками, що загально визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом, у зв'язку з будь-яким діянням, зазначеним в цьому пункті, чи будь-яким злочином, що підпадає під юрисдикцію Суду;
- i) насильницьке зникнення осіб;
- j) злочин апартеїду;

¹² Римський статут Міжнародного кримінального суду: міжнародний документ № 995_588 в редакції від 16.01.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

¹³ Римський статут Міжнародного кримінального суду: міжнародний документ №995_588 в редакції від 16.01.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

к) інші нелюдські діяння подібного характеру, що умисно заподіюють сильних страждань чи тяжких тілесних ушкоджень або серйозної шкоди психічному чи фізичному здоров'ю¹⁴.

До «воєнних злочинів» Статут відносить:

Грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме будь-яке з таких діянь проти осіб або майна, що охороняються згідно з положеннями відповідної Женевської конвенції:

- i) умисне вбивство;
- ii) катування або нелюдське поводження, у тому числі біологічні експерименти;
- iii) умисне заподіяння сильних страждань або тяжких тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю;
- iv) широкомасштабне знищення і привласнення майна, що не викликане військовою необхідністю і вчинене незаконно та безглуздо;
- v) примушення військовополоненого або іншої особи, що перебуває під захистом, до служби у збройних силах ворожої держави;
- vi) умисне позбавлення військовополоненого або іншої особи, що перебуває під захистом, права на справедливий і звичайний суд;
- vii) незаконна депортація або переміщення чи незаконне позбавлення волі;
- viii) взяття заручників;

Інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються в міжнародних збройних конфліктах у встановлених рамках міжнародного права, а саме будь-яке з таких діянь:

- i) умисне спрямування нападів на цивільне населення як таке або на окремих цивільних осіб, що не беруть безпосередньої участі у воєнних діях;
- ii) умисне спрямування нападів на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, що не є військовими цілями;
- iii) умисне спрямування нападів на персонал, об'єкти, матеріали, підрозділи або транспортні засоби, задіяні в наданні гуманітарної допомоги чи в місії з підтримання миру відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, доки вони мають право на захист, яким користуються цивільні особи або цивільні об'єкти згідно з міжнародним правом збройних конфліктів;
- iv) умисне вчинення нападу з усвідомленням того, що такий напад призведе до випадкової загибелі чи поранення цивільних осіб або заподіє шкоди цивільним об'єктам чи масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу, яка буде явно надмірною в порівнянні з конкретною та безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою;

¹⁴ Римський статут Міжнародного кримінального суду: міжнародний документ № 995_588 в редакції від 16.01.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

v) напад на незахищені й такі, що не є військовими цілями, міста, села, помешкання або будівлі чи їх обстріл із застосуванням будь-яких засобів;

vi) вбивство або поранення комбатанта, який, склавши зброю чи не маючи більше засобів захисту, беззастережно здався;

vii) неналежне використання прапора парламентарера, прапора чи військових знаків розрізнення та форми ворога або Організації Об'єднаних Націй, а також розпізнавальних емблем, встановлених Женевськими конвенціями, наслідком чого є смерть або заподіяння особі серйозних ушкоджень;

viii) переміщення, прямо чи опосередковано, окупаційною державою частини її власного цивільного населення на окуповану нею територію чи депортація або переміщення всього або частини населення окупованої території у межах чи за межі цієї території;

ix) умисне спрямування нападів на будівлі, призначені для релігійних, освітніх, мистецьких, наукових чи благодійних цілей, на історичні пам'ятники, госпіталі та місця зосередження хворих і поранених за умови, що вони не є військовими цілями;

x) заподіяння особам, які перебувають під владою ворожої сторони, фізичного каліцтва або здійснення над ними медичних чи наукових експериментів будь-якого характеру, які не обґрунтовані необхідністю медичного, стоматологічного або лікарняного лікування відповідної особи і здійснюються не в її інтересах та які призводять до смерті або серйозно загрожують здоров'ю такої особи чи осіб;

xi) віроломне вбивство або поранення осіб, що належать до ворожої нації чи армії;

xii) заява про те, що пощади не буде;

xiii) знищення або захоплення майна ворога, крім випадків, коли таке знищення або захоплення настійно вимагаються військовою необхідністю;

xiv) оголошення скасованими, призупиненими або недопустимими в суді прав і позовів громадян ворожої сторони;

xv) примушення громадян ворожої сторони до участі у воєнних діях проти їхньої власної країни, навіть якщо вони перебували на службі воюючої сторони до початку війни;

xvi) розграбування міста або населеного пункту, навіть якщо його захоплено штурмом;

xvii) застосування отрути або отруєної зброї;

xviii) застосування задушливих, отруйних або інших газів та всіх аналогічних рідин, матеріалів чи засобів;

xix) застосування куль, що легко розгортаються або сплющуються в тілі людини, таких, як кулі з твердою оболонкою, яка не повністю покриває осердя або має надрізи;

xx) застосування зброї, боеприпасів і матеріалів, а також методів ведення війни такого характеру, які спричиняють надмірні ушкодження чи непотрібні страждання або які за своєю суттю є невибірковими в порушення норм міжнародного права збройних конфліктів, за умови, що

така зброя, такі боєприпаси і матеріали та методи ведення війни є предметом всеохоплюючої заборони і включені до додатка до цього Статуту шляхом внесення поправки згідно з відповідними положеннями;

xxi) посягання на людську гідність, зокрема образливе і принизливе поводження;

xxii) звалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація чи будь-яка інша форма сексуального насильства, яка також становить грубе порушення Женевських конвенцій;

xxiii) використання присутності цивільної особи або іншої особи, яка перебуває під захистом, для захисту певних пунктів, районів або збройних сил від військових операцій;

xxiv) умисне спрямування нападів на будівлі, матеріали, медичні установи й транспортні засоби, а також на персонал, що використовує згідно з міжнародним правом розпізнавальні емблеми, передбачені Женевськими конвенціями;

xxv) умисне використання голодування цивільного населення як методу ведення війни шляхом позбавлення його предметів, необхідних для виживання, у тому числі умисне створення перешкод для надання допомоги, як це передбачено відповідно до Женевських конвенцій;

xxvi) набір або вербування дітей віком до п'ятнадцяти років до складу національних збройних сил або використання їх для активної участі в бойових діях.

У разі збройного конфлікту неміжнародного характеру, грубі порушення статті 3, спільної для чотирьох Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме: будь-яке з таких діянь, вчинених стосовно осіб, які не беруть активної участі у бойових діях, у тому числі військовослужбовців, що склали зброю, та осіб, виведених зі строю в результаті хвороби, поранень, тримання під вартою чи з будь-якої іншої причини:

i) посягання на життя й фізичну недоторканність, зокрема вбивство в будь-якій формі, каліцтво, жорстоке поводження та катування;

ii) посягання на людську гідність, зокрема образливе і принизливе поводження;

iii) захоплення заручників;

iv) винесення вироків і приведення їх до виконання без попереднього рішення, ухваленого створеним у встановленому порядку судом, який забезпечує дотримання всіх судових гарантій, які загально визнані обов'язковими.

Інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються у збройних конфліктах неміжнародного характеру в установлених рамках міжнародного права, а саме: будь-яке з таких діянь:

i) умисне спрямування нападів на цивільне населення як таке або на окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у бойових діях;

ii) умисне спрямування нападів на будівлі, матеріали, медичні установи й транспортні засоби, а також персонал, що використовує згідно з міжнародним правом розпізнавальні емблеми, передбачені Женевськими конвенціями;

iii) умисне спрямування нападів на персонал, об'єкти, матеріали, підрозділи або транспортні засоби, задіяні в наданні гуманітарної допомоги чи в місії з підтримання миру відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, доки вони мають право на захист, яким користуються цивільні особи або цивільні об'єкти згідно з міжнародним правом збройних конфліктів;

iv) умисне спрямування нападів на будівлі, призначені для релігійних, освітніх, мистецьких, наукових чи благодійних цілей, на історичні пам'ятники, госпіталі та місця зосередження хворих і поранених за умови, що вони не є військовими цілями;

v) розграбування міста або населеного пункту, навіть якщо його захоплено штурмом;

vi) зґвалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація та будь-яка інша форма сексуального насильства, яка також становить грубе порушення статті 3, спільної для чотирьох Женевських конвенцій;

vii) набір або вербування дітей віком до п'ятнадцятих років до складу збройних сил чи груп або використання їх для активної участі в бойових діях;

viii) віддання розпоряджень про переміщення цивільного населення з причин, пов'язаних з конфліктом, якщо тільки цього не вимагають міркування безпеки відповідного цивільного населення або настійна необхідність військового характеру;

ix) віроломне вбивство або поранення комбатанта ворога;

x) заява про те, що пощади не буде;

xi) заповідання особам, які перебувають під владою іншої сторони конфлікту, фізичного каліцтва або здійснення над ними медичних чи наукових експериментів будь-якого характеру, що не обґрунтовані необхідністю медичного, стоматологічного або лікарняного лікування відповідної особи і здійснюються не в її інтересах та які призводять до смерті або серйозно загрожують здоров'ю такої особи чи осіб;

xii) знищення або захоплення майна ворога, крім випадків, коли таке знищення або захоплення настійно вимагаються обставинами конфлікту¹⁵.

Як бачимо, головною спільною ознакою вказаних злочинів є те, що вони порушують не тільки інтереси держави, на території якої вчиняються злочини, а й інтереси всього міжнародного співтовариства. Вони завдають шкоди міжнародному співтовариству та загрожують його

¹⁵ Римський статут Міжнародного кримінального суду: міжнародний документ № 995_588 в редакції від 16.01.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

основним цінностям. Нині чи не кожна держава прямо чи опосередковано страждає від цих злочинів.

Проте за понад 20 років свого існування МКС притягнув до відповідальності лише декілька злочинців. Заснований у 2002 році він наразі налічує 123 держави-учасники, але більше половини людей у світі залишаються поза його юрисдикцією, включно з тими, хто живе у могутніх державах, таких як Китай, Росія та США. Хоча, як вже було вказано вище, МКС доручено переслідувати найсерйозніші злочини, що викликають стурбованість міжнародної спільноти в цілому.

Противники існування МКС у кращому випадку увагу акцентують на тому, що він задовольнив вимоги щодо підзвітності лише частково. У гіршому випадку критики стверджують, що МКС приніс більше шкоди, ніж користі, загострюючи конфлікти або змушуючи диктаторів «упиратися в п'яту», а не шукати компромісу. До того ж, проєкт міжнародного кримінального правосуддя часто критикують за його вибірковість і нелегітимність. Обтяжений розбіжними та суперечливими очікуваннями, Суд функціонує від кризи до кризи.

МКС є прикладом інтеграції між міжнародними та національними силами як засобу поєднання суверенітету та правового забезпечення міжнародної системи. Тут як інструмент балансування між МКС і державами можна розглядати принцип комплементарності. Запобігання тяжким міжнародним злочинам залежить від співпраці між державами та МКС, яка можлива завдяки наданню пріоритету компетенції національних судових органів. МКС має намір розслідувати та переслідувати тяжкі злочини проти всього людства під своєю допоміжною юрисдикцією, діючи як каталізатор справжнього національного правосуддя через принцип комплементарності.

Разом з тим, у положеннях Римського статуту висвітлено лише межі юрисдикції самого МКС, однак не окреслено проблемні аспекти взаємодії з іншими державами, громадянами яких є особа, яка вчинила кримінальне правопорушення. Сумнівним є той факт, що всі держави-учасниці у власному законодавстві окреслили межі взаємодії із МКС. Саме тому це питання є проблемним, адже більш мотивованого та ґрунтового потребує врегулювання питання арешту, видачі та судового провадження стосовно особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, що підпадає під юрисдикцію МКС. Незважаючи на те, що статус МКС визначено як такий, що доповнює органи національної юстиції, однак він поряд з цим має міжнародне значення, тому у Римському статуті мають бути впроваджені норми, що розкривають алгоритми взаємодії МКС і правоохоронних органів та органів правосуддя будь-якої держави, зокрема держави-учасниці¹⁶. МКС не може змусити такі держави співпрацювати, а це значно ускладнює

¹⁶ Березняк В. Щодо особливостей юрисдикції Міжнародного кримінального суду: аналіз окремих положень Римського статуту. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 1. С. 158.

здійснення міжнародного кримінального правосуддя. У той же час, без вирішення цього питання неможливо досягти головної мети міжнародних кримінальних судів – невідворотність покарання за вчинені міжнародні злочини та недопущення їх вчинення в майбутньому¹⁷.

Так, п'ять держав-учасниць відмовилися заарештувати колишнього президента Судану аль-Башира. Хоча МКС мав діючий ордер на звинувачення його у жорстоких злочинах (з 2009 року). МКС звинувачував аль-Башира в тому, що він відігравав важливу роль у координації плану урядових сил щодо вбивства, тортур і згвалтування цивільних осіб певної національності. Тим не менш, Кенія, Чад, Південна Африка, Джибуті та Уганда прийняли аль-Башира у своїх країнах і дозволили йому повернутися до Судану. У 2015 році уряд Південної Африки дозволив аль-Баширу покинути країну, незважаючи на постанову власного Верховного суду про заборону виїзду аль-Башира на тій підставі, що неможливість його арешту суперечить зобов'язанням держави за Римським статуттом. Справу було передано до Судової палати для висновку про відмову від співпраці відповідно до статті 87 (7) Римського статуту. Незважаючи на те, що Суд дійшов висновку, що Південна Африка не виконала своїх зобов'язань за Римським статуттом, Судова палата зрештою вирішила не передавати справу до Ради Безпеки, зазначивши, що вона не вживала заходів щодо попередніх звернень щодо невиконання державами співпрацю в арешті аль-Башира¹⁸.

Ще одним прикладом того, що неспроможність держав співпрацювати, ймовірно, відіграла роль у неспроможності МКС відновити справедливість щодо жертв злочинів є факти щодо справ МКС у Кенії. Прокуратура звинуватила шістьох кенійців, у тому числі Ухуру Кеніятту та Вільяма Руту, які були обрані на найвищі керівні посади в країні під час розгляду справ, у злочинах проти людяності за їхню роль у розпалюванні міжетнічного насильства, яке призвело до загибелі багатьох людей і переселенців після президентські вибори 2007 року. Однак зрештою справи проти всіх шести обвинувачених були закриті. Основною причиною невдачі справ було те, що уряд Кенії – держава-учасниця МКС – не виконала запити надати документальні докази та не змогла захистити свідків МКС або, навіть, зіграла певну роль у їх залякуванні. Кенійським лідерам також вдалося переконати Африканський союз підштовхнути своїх членів до відмови від співпраці з Судом. Наприклад, за наполяганням Кенії в жовтні 2013 року

¹⁷ Gutnyk, V. Tarptautinės baudžiamosios justicijos raida: lūkesčiai ir realybė. Teisė, 2023. Vol. 126. P. 108.

¹⁸ Kersten M. Should the ICC accept Western funding for its probe in Ukraine?, Aljazeera. 7 april 2022. URL: <https://www.aljazeera.com/opinions/2022/4/7/should-the-icc-accept-western-funding-for-its-probe-in-ukraine/>; ICC, Press Release, Statement of the ICC Prosecutor to the United Nations Security Council on the Situation in Libya, pursuant to UNSCR 1970 (2011) (May 17, 2021). URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-united-nations-security-council-situation-libya-pursuantunscr-1970-0>

Африканський союз «вирішив», що МКС повинен призупинити розгляд справ Кеніятта і Руто, поки обидва не покинуть свої посади. Позиція полягала в тому, що МКС не повинен судити діючих глав держав. Африканський союз зайняв цю позицію, незважаючи на чіткі формулювання Римського статуту, які не передбачають імунітету глави держави і, навіть, незважаючи на те, що ні Кеніятта, ні Руто не були главами держав, коли МКС висунув їм звинувачення. У лютому 2016 року члени Африканського союзу «підтримали а Кенійська пропозиція домагатися виходу з суду». У лютому 2017 року Африканський союз пішов далі, видавши необов'язкову резолюцію щодо «стратегії масового виходу» з МКС. Хоча не всі африканські країни підтримали цей крок, Кенія, Уганда та деякі інші рішуче підштовхнули цю ідею. Колишній лівійський лідер Муаммар Каддафі повторив настрої під час саміту АС у липні 2009 року, попросивши африканські держави відкинути «спотворене правосуддя» МКС і стверджуючи, що справи, які розглядає МКС, були змовою західних держав¹⁹.

Серед держав, які не є учасниками, мабуть, найбільше відмовлялися від співпраці, принаймні під час правління деяких адміністрацій, Сполучені Штати Америки (далі – США). Попри активну участь у Римській конференції, що привела до створення Суду, зрештою вони не приєдналися до Суду. При цьому, більшість заперечень проти МКС зосереджені навколо того факту, що він має незалежного прокурора, і побоювань, що його військовий персонал, який дислокується по всьому світу, може стати об'єктом розслідування. Ці побоювання змусили США прийняти Закон про захист військовослужбовців США 2002 року (APSA). APSA забороняє співпрацювати з МКС, а також військову допомогу державам-учасникам МКС, які відмовилися підписати двосторонні угоди про імунітет (ВІА), які перешкоджають державі видавати Суду американських посадових осіб або військовий персонал. Хоча деякі штати чинили опір тиску підписати ВІА, зрештою понад 100 штатів піддалися. Цікаво, що адміністрація Обами припинила відкриту ворожнечу до суду. Серед іншого, під час тієї адміністрації США передали польового командира Боско Нтаганду до МКС після того, як він здався посольству США в Кігалі. Він також проголосував за передачу Радію Безпеки ООН ситуації в Лівії до МКС. Проте за часів адміністрації Трампа ворожнеча повернулася, США навіть наклали санкції на членів Суду²⁰.

Не визнання легітимності МКС проявлялося і в обмеження збільшення фінансування. Бюджет МКС є відносно невеликим, враховуючи його мандат діяти як суд останньої інстанції, щоб покласти

¹⁹ The African Union and the ICC, Crimes of War. URL <http://www.crimesofwar.org/commentary/the-african-union-and-the-icc/>

²⁰ Sterio M., Dutton Y. The War in Ukraine and the Legitimacy of the International Criminal Court. *Law Faculty Articles and Essays*. 2023. URL: https://engagedscholarship.csuohio.edu/fac_articles/1296

край безкарності в усьому світі. Фактично, фінансування МКС на розслідування злочинів бідне в порівнянні з ресурсами, які штати виділили на внутрішні розслідування масових злочинів – наприклад, вибуху літака в Локербі, вибуху в Оклахома-Сіті та вибуху в лондонському поїзді. На піку внутрішнього кримінального переслідування таких резонансних злочинів працюють слідчі групи із 100 до 10 000 співробітників, які часто опитують тисячі свідків. Навпаки, незважаючи на переслідування справ, які можуть бути набагато складнішими для доказування, середня слідча група ІСС Офісу прокурора налічує приблизно 35 співробітників і проводить менше ніж 200 опитувань свідків. Крім того, річний бюджет МКС можна порівняти з бюджетом попередніх ad hoc міжнародних трибуналів у Руанді та колишній Югославії – обидва вони були зосереджені лише на одній ситуації в одному географічному місці.

Більше того, незважаючи на те, що бюджет є відносно невеликим з огляду на мандат Суду, за останнє десятиліття, Асамблея держав-учасниць (ASP) просувала концепцію щодо обмеження збільшення бюджету Суду. Фактично, після економічної кризи 2008 року деякі з найбільших спонсорів Суду – Франція, Німеччина, Італія, Японія та Великобританія – розпочали кампанію з обмеження бюджету до «нульового зростання». Вони виступали за те, щоб бюджет не збільшувався більше, ніж у попередньому році, навіть, якщо кількість справ у Суді зростає і, навіть, якщо зросли інші витрати, які не контролюються. Хоча нульове зростання не було нормою, принаймні в усі роки, ці потужні та гучні противники збільшення бюджету були впливовими. Між 2009 і 2011 роками МКС не отримав збільшення бюджету від ASP, незважаючи на те, що проводив розслідування в семи країнах, а не в чотирьох. Бюджет ОТР з 2015 по 2020 роки зменшився, незважаючи на те, що воно вело дев'ять активних розслідувань, а не шість. У 2021 році ASP погодився збільшити бюджет на 2022 рік, але менш ніж наполовину від 9,5-відсоткового збільшення, яке просили²¹.

Насамкінець, зауважимо, що юрисдикційний режим міжнародного кримінального суду має відповідати вимогам легітимності, цілісності та єдності. Питання про легітимність міжнародних кримінальних судів, що слід розуміти як правомірність їх заснування, торкається самої суті поняття юрисдикції суду як наданої йому влади здійснювати судові повноваження в певних межах. Вимога єдності припускає існування єдиних умов здійснення юрисдикції стосовно всіх осіб, ситуацій, держав, на які вона поширюється. Вимога цілісності припускає

²¹ Sterio M., Dutton Y. The War in Ukraine and the Legitimacy of the International Criminal Court. *Law Faculty Articles and Essays*. 2023. URL: https://engagedscholarship.csuohio.edu/fac_articles/1296

взаємозв'язок і узгодженість його елементів, неприпустимість обмежень, здатних порушити юрисдикційну систему²².

2. Компетенція Міжнародного кримінального суду в контексті російсько-української війни та її вплив на легітимність інституції

Події, що відбулися та продовжують відбуватися в Україні починаючи з листопада 2013 і дотепер можна кваліфікувати як злочини, які відзначаються широкомасштабністю та систематичними посяганнями на цивільне населення, що тісно кореспондується з загальною направленістю МКС на притягнення до відповідальності посадових осіб, військовослужбовців високого рангу, політичних та державних діячів²³.

Як відомо, Україна підписала Римський статут, але не ратифікувала, а отже не є повноцінною учасницею МКС. Нератифікація Римського статуту МКС позбавляє правову систему України користуватися цим міжнародним договором, відповідно до ст. 9 Конституції України²⁴, як формальним джерелом (формою) права. Однак, нічого не перешкоджає використовувати його положення як джерело права в змістовному сенсі, у власному смислі слова. З цих позицій, імовірно, виходив законодавець, формулюючи положення проігнорованого Президентом України законопроекту № 2689. З огляду на це, і діяв український Кабінет Міністрів, формулюючи положення законопроекту № 7290 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України», що зареєстрований у парламенті 14 квітня 2022 року та включений у порядок денний 06 вересня 2022 року. Обидва законопроекти містять положення, які так чи інакше відображають основні положення Римського статуту. Відмінність між ними є, і вона, на думку аналітиків, достатньо істотна. Однак в цілому обидва ці акти спрямовано на імплементацію у кримінальне законодавство України положень Міжнародного кримінального права.²⁵

Оскільки, як зазначалося вище, нічого не перешкоджає використовувати Україною Римський статут як джерело права очікувано, що наша держава скористалась можливістю, яка передбачена п. 3 ст. 12 Римського статуту – механізмом визнання юрисдикції МКС –

²² Дрьоміна Н. В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю: 12.00.11/ Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2006. С. 6.

²³ Славко А. С. Окремі питання юрисдикції Міжнародного кримінального суду. Правовий вісник Української академії банківської справи. 2014. № 1(10). С. 78.

²⁴ Конституція України : закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

²⁵ Марін О. К. Проблеми імплементації норм міжнародного кримінального права в законодавство України // Кримінологічні дослідження : збірник наук. праць / [Гол. ред. В. Поклад, канд. філос. наук]; Луган. навч.-наук. інст. імені Е. О. Дідоренка Донецьк. держ. універ. внутр. справ. Івано-Франківськ Кропивницький : РВВ ДонДУВС, 2023. Вип. 13 : Міжнародні злочини російської федерації на території України. С. 264-265.

щодо конкретних злочинів, учинених у конкретний період часу. Незважаючи на те, що Україна не є державою-учасницею Римського статуту, вона визнала юрисдикцію Суду у двох заявах, поданих 9 квітня 2014 року та 8 листопада 2015 року. Це дозволило МКС провести попередній розгляд ситуації в Україні з 25 квітня 2014 року по 11 грудня 2020 року.

Так, зокрема, вперше Україна подала заяву 9 квітня 2014 року, визнавши юрисдикцію Суду щодо злочинів проти людяності та військових злочинів, скоєних на її території з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року. Відповідно 25 квітня 2014 Прокурором МКС було офіційно відкрито процедуру попереднього вивчення ситуації в Україні. Під час вивчення Офіс Прокурора МКС мав визначити чи наявні достатні докази вчинення злочинів достатньої тяжкості, які підпадають під юрисдикцію Суду²⁶. Попередня експертиза спочатку була зосереджена на можливих злочинах проти людяності, скоєних у контексті протестів на Майдані, що відбулися в Києві та інших регіонах України з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року.

Пізніше наша держава визнала юрисдикцію МКС щодо тих самих злочинів, починаючи з 20 лютого 2014 року. Далі декларацією від 08.09.2015 року – без обмеження часу. 4 лютого 2015 р. ВР України ухвалила відповідну Постанову «Про Заяву про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій ДНР і ЛНР, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян»²⁷.

На перший погляд, дві вказані декларації можуть бути використані лише як основа для розгляду Судом військових злочинів і злочинів проти людяності, які були скоєні на території України, починаючи з 2014 року, в тому числі під час нападу Росії на Україну. Оскільки злочин агресії прямо не згадується в цих документах, Суд не має юрисдикції в цій сфері. З іншого боку, відкритий пункт другої декларації означає, що він також охоплює ймовірні злочини, пов'язані з триваючою війною. До того ж, практика, відображена в Правилах процедури і доказування, позиціях прокурора та палат суду свідчить про інше. Відповідно до ст. 44 Правил процедури та доказування Суду, Секретар інформує відповідну державу про те, що декларація згідно зі ст. 12, абзац 3, має,

²⁶ Грушко М. В. Співпраця Міжнародного кримінального суду та України у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом. Академічні візії. 2023. № 23. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/679>

²⁷ Про Заяву Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян: Постанова Верховної Ради України від 04.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19#Text>

як наслідок, визнання юрисдикції щодо злочинів, зазначених у ст. 5, положення Частини 9, а також будь-які правила відповідно до них, які стосуватимуться держав-учасниць. Таким чином, юрисдикція суду більше не обмежується злочинами, зазначеними в декларації про прийняття як виданій державою, що не є членом. Отже, Суд не обмежується виданою декларацією, і цей документ лише надає Суду юрисдикційну здатність щодо ситуації. Так само, з часової точки зору та згідно з Апеляційною палатою Суду, судовий перегляд Суду не обмежується вчиненими злочинами. Оскільки МКС служить меті запобігання скоєнню злочинів у майбутньому, а не лише розгляду злочинів, скоєних у минулому. поширення юрисдикції Суду на злочин агресії на підставі української декларації 2015 року не суперечить ст. 121(5) Статуту. Хоча Росія відкликала свій підпис під Римським статутом після публікації попереднього звіту прокуратури у 2016 році, МКС має юрисдикцію переслідувати осіб, у тому числі російських громадян, які ймовірно вчинили злочини, що підпадають під його юрисдикцію, якщо це було ініційовано переданням Ради безпеки ООН. Це означає, що президент Володимир Путін і російські вищі посадові особи, які несуть найбільшу відповідальність за злочин агресії в Україні, мають бути притягнуті до відповідальності²⁸.

Проте МКС фактично не має юрисдикції щодо злочину агресії в нинішній ситуації, оскільки ні Україна, ні Росія не є державами-учасницями Римського статуту. Римський статут, будучи договором, може зобов'язувати лише тих, хто його підписав і ратифікував. Тому через юрисдикційні обмеження, які застосовуються до злочину агресії, юрисдикційна сфера дії МКС залишається обмеженою військовими злочинами, злочинами проти людства та геноцидом²⁹. Перешкодою судового розгляду справи про російську агресію в Суді є п. 5 ст. 15 Статуту, який говорить: «Стосовно держави, яка не є учасником цього Статуту, Суд не здійснює свою юрисдикцію щодо злочину агресії, коли він вчинений громадянами цієї держави або на її території»³⁰.

Відповідно до Кампальських поправок до Римського статуту, для того, щоб Міжнародний кримінальний суд мав юрисдикцію щодо злочину агресії, держава-агресор повинна ратифікувати Римський статут. Або ця ситуація повинна бути передана Радою Безпеки ООН до МКС. МКС може здійснювати юрисдикцію щодо злочину агресії, вчиненого громадянами держави-не учасниці або на її території, лише за зверненням Ради безпеки ООН. Це означає, що МКС може здійснювати юрисдикцію після того, як РБ ООН винесе визначення щодо акту агресії

²⁸ Imoedemhe O. The International Criminal Court: Whether the Crime of Aggression in Ukraine. *International and Comparative Law Review*. 2023. Vol. 23. No. 1. P. 28.

²⁹ Imoedemhe O. The International Criminal Court: Whether the Crime of Aggression in Ukraine. *International and Comparative Law Review*. 2023. Vol. 23. No. 1. P. 28.

³⁰ Римський статут Міжнародного кримінального суду: міжнародний документ № 995_588 в редакції від 16.01.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

відповідної держави³¹. На жаль, неможливо уявити, щоб Рада Безпеки ООН прийняла будь-яке рішення щодо цього, оскільки Росія наклала б на це вето.

Посилаючись на це положення і без додаткових пояснень чи обґрунтувань, доктрина одностайно проголошує відсутність юрисдикції Суду та шукає інші шляхи судового переслідування за агресію³². У зв'язку з цим, навіть звернення держав чи України не є достатнім згідно з Римським статутом для того, щоб МКС мав матеріальну юрисдикцію щодо злочину агресії. Тому лише певна частина із загальної кількості злочинів, скоєних на території України, потенційно може розглядатися Міжнародним кримінальним судом.

Разом з тим, сьогодні триває дискусія щодо того, як можна було б внести зміни до Римського статуту, щоб подолати відсутність юрисдикції щодо злочину агресії. Перша пропозиція передбачає виключення п. 5 зі статті 15 bis Римського статуту, що призвело до односторонніх звернень держав, щоб також встановити юрисдикцію Суду щодо агресії. Друга ідея – внесення змін до ст. 15 bis абзац 5. Зокрема, пропонується включити звернення не лише з боку Ради Безпеки ООН, але й для «Об'єднання заради мирного врегулювання», щоб викликати юридичну силу звернення у випадку, якщо прийняття рішення в Раді Безпеки блокується одним із постійних членів. Утім, обидва шляхи потребують значної політичної волі та часу. Навіть досі немає жодної гарантії, що держави-учасниці Римського статуту погодяться на таку фундаментальну зміну і чи така зміна – особливо щодо другої пропозиції щодо передачі Генеральною Асамблеєю (ГА) – буде ґрунтуватися на міжнародному праві³³.

Друга причина розслідування МКС військових злочинів, а не злочину агресії, на думку деяких дослідників, полягає в тому, що злочин агресії не був відомий закону в той час. Злочин агресії відомий міжнародному звичаєвому праву з часів Першої та Другої світових воєн. Однак, злочин агресії було виключено, коли Римський статут був прийнятий у 1998 році через відсутність консенсусного визначення. Таким чином, хоча злочин агресії був відомий міжнародному кримінальному праву, злочин не був визнаний і інкапсульований у Римському статуті МКС. Юрисдикція МКС щодо злочину агресії була активована лише в 2018 році після прийняття консенсусного визначення в 2010 році на Першій

³¹ Khan O., Nazarenko I., Zvirianskyi H., Manyk O., Heta D., Shaituro O. Justice for war crimes in Ukraine: In search of an optimal model. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41. No. 79. P. 412-413.

³² Salari A., Hosseini S. Russia's Attack on Ukraine; A Review of the International Criminal Court's Capacity to Examine the Crime of Aggression. *Justice in Eastern Europe*. 2023. Vol. 1. No. 18. P. 20-21.

³³ Hárs A. Avenues for establishing criminal responsibility for international crimes committed during the Russo-Ukrainian armed conflict. *População e Sociedade*. 2023. Vol. 39. P 15.

конференції з перегляду Римського статуту, що відбулася в Кампалі, Уганда³⁴.

Іншу причину того, чому процеси в МКС щодо агресії може бути важко досягти, можна знайти в статті 98, яка передбачає, що передача Суду можлива лише за умови відмови від дипломатичного імунітету (Римський статут, стаття 98.). Оскільки президент Путін є главою держави Російської Федерації, кримінальний процес за його участю може призвести до суперечності нормам міжнародного права, а саме імунітету глав держав і урядів і заборони вчинення міжнародних злочинів. Теоретично це питання не повинно бути складним, оскільки заборона вчиняти чотири міжнародні злочини була позначена як імперативна норма міжнародного права згідно з проектом матеріалу, зібраного Комісією міжнародного права (проект ІЛС про імперативні норми). Крім того, незастосування імунітету для глав держав і урядів було закріплено в Нюрнберзьких принципах, але на практиці, якщо порівнювати з тим, наскільки суворо дотримується імунітет глав держав і урядів, останній часто переважає³⁵.

Можливим варіантом може бути використання державами універсальної юрисдикції для розслідування та судового переслідування президента Путіна за злочин агресії. Незважаючи на те, що універсальна юрисдикція раніше критикувалася за викривлення, універсальна юрисдикція дозволяє державам розслідувати та переслідувати міжнародні злочини незалежно від відсутності зв'язків із місцем, виконавцями та жертвами злочинів. Можливо, 43 держави, включаючи Велику Британію та Францію, які передали ситуацію до МКС, могли б отримати юрисдикцію в силу режиму доповнення Римського статуту, щоб притягнути президента Путіна до відповідальності за злочин агресії в Україні. Обґрунтування цієї пропозиції не є надуманим. Згідно з режимом Римського статуту, держави несуть основну відповідальність за забезпечення відповідальності за міжнародні злочини та ліквідацію прогалів у безкарності. Таким чином, пропозиція про те, що 43 держави можуть здійснювати юрисдикцію на основі принципу універсальності, відображає головний обов'язок держав-учасниць щодо забезпечення відповідальності за міжнародні злочини на національному рівні. МКС лише доповнює національні зусилля, коли держави справді не можуть або не бажають діяти³⁶.

Тим не менш, хоча прокурори МКС прямо не враховували статус агресора сторін конфлікту при виборі справ, цей статус, ймовірно, весь час впливав на рішення прокурора, *sub silentio*. Таким чином, те, хто

³⁴ Imoedemhe O. The International Criminal Court: Whether the Crime of Aggression in Ukraine. *International and Comparative Law Review*. 2023. Vol. 23. No. 1. P. 39-40.

³⁵ Hårs A. Avenues for establishing criminal responsibility for international crimes committed during the Russo-Ukrainian armed conflict. *População e Sociedade*. 2023. Vol. 39. P 15.

³⁶ Imoedemhe O. The International Criminal Court: Whether the Crime of Aggression in Ukraine. *International and Comparative Law Review*. 2023. Vol. 23. No. 1. P. 48.

почав війну, має інтуїтивне та глибоке значення, і що відповідь на це питання значно вплинула на міжнародне кримінальне переслідування³⁷.

1. 28 лютого 2022 року, невдовзі після того, як російська армія розпочала атаку, Прокурор МКС оголосив, що «розпочне розслідування ситуації в Україні» та звернувся до держав за підтримкою³⁸. Це рішення було прийнято на підставі висновку попереднього вивчення ситуації в Україні. Упродовж тижня 39 держав (до яких пізніше приєдналися ще чотири) направили ситуацію в Україні до прокурора для розслідування³⁹. Так, у період з 1 березня по 1 квітня 2022 року прокурор МКС отримав звернення, які було подано на знак солідарності з Україною, з наступних 43 країн: Албанія, Австралія, Австрія, Бельгія, Болгарія, Канада, Чилі, Колумбія, Кост-Ріка, Хорватія, Кіпр, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Грузія, Німеччина, Грецька Республіка, Угорщина, Ісландія, Ірландія, Італія, Японія, Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Люксембург, Мальта, Чорногорія, Нова Зеландія, Норвегія, Нідерланди, Північна Македонія, Польща, Португалія, Румунія, Словацька Республіка, Словенія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії⁴⁰. Принагідно зауважимо, що відповідно до ст. 13(a) і 14 Римського статуту, держави-учасниці Римського статуту можуть передавати ситуації до МКС. Це дало можливість прокурору проводити розслідування без запиту дозволу в Суді та, таким чином, оптимізувавши провадження⁴¹. Відтак, 2 березня 2022 року Прокурор заявив про відкриття розслідування ситуації в Україні за цими зверненнями⁴².

2. Швидкі дії багатьох держав дозволили прокурору Каріму Хану негайно оголосити про початок розслідування МКС щодо злочинів,

³⁷ Combs N. Aggressor Status and its Impact on International Criminal Law Case Selection. *Pace International Law Review*. 2024. Vol. 36. No. 1. URL : <https://ssrn.com/abstract=4742128>

³⁸ ICC-OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: «I have decided to proceed with opening an investigation». 1 March 2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening>.

³⁹ ICC-OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: Receipt of Referrals from 39 States Parties and the Opening of an Investigation. 2 March 2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-receipt-referrals-39-states>; ICC-OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: Additional Referrals from Japan and North Macedonia; Contact Portal Launched for Provision of Information (2022). URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-additional-referrals-japan-and>.

⁴⁰ ICC, Ukraine, Situation in Ukraine ICC-01/22 Investigation. URL: <https://www.icc-cpi.int/ukraine>

⁴¹ Pangalangan R.C. International Law Responses in Ukraine: Robust But Not Universal—The Asian Deficit in International Criminal Justice. In: Furuya, S., Takemura, H., Ozaki, K. (eds) *Global Impact of the Ukraine Conflict*. 2023. URL https://doi.org/10.1007/978-981-99-4374-6_22

⁴² Ablamskyi S., Tchobo D. L., Romaniuk V., Šimić G., Ilchyshyn N. Evaluación de las responsabilidades de la Corte Penal Internacional en la investigación de los crímenes de guerra en Ucrania. *Novum Jus*. 2023. Vol.17. No.2. P 360-361.

скоєних в Україні. Тому вже з 1 квітня 2022 року Прокурор МКС Карім Хан почав розслідування військових злочинів і злочинів проти людяності в Україні⁴³.

22 лютого 2023 року Палата досудового провадження II на підставі клопотань Прокуратури постановила, що існують достатні підстави вважати, що кожен підозрюваний несе відповідальність за воєнний злочин незаконної депортації населення та незаконного переміщення населення з окупованих районів України до Російської Федерації, що завдало шкоди українським дітям⁴⁴.

17 березня 2023 року, Друга палата досудового розгляду МКС, згідно зі статтею 8(2)(a)(vii) Римського статуту МКС, видала ордери на арешт двох персон у контексті ситуації в Україні: Володимира Володимировича Путіна та Марії Олексіївни Львової-Белової, за військовий злочин у вигляді незаконної депортації населення (дітей) і незаконного переміщення населення з окупованих територій України до Російської Федерації⁴⁵. Якщо вони виїдуть за територію Росії в країні, які є учасниками МКС та ратифікували Римський статут, їх повинні заарештувати та передати до суду. Цікаво, що це рішення надає більше прав Україні, яка визнає рішення МКС, ніж Росії. Тож, у правовому полі тепер Україна може оперувати цим рішенням у своїх відносинах з країнами, які визнають рішення суду⁴⁶.

Тим часом Російська Федерація, як видається, у своїй резолюції твердить, що ані визнання МКС, ані співпраця з Судом неможливі, необхідні та бажані. Колишній президент Дмитро Медведєв навіть запропонував у відповідь нанести авіаудари по МКС, тоді як російська влада почала розслідування проти прокурора МКС Каріма Хана⁴⁷.

23 березня 2023 р. в будівлі МКС в Гаазі було підписано між Генеральним прокурором України та секретарем МКС Угоду про відкриття представництва МКС в Україні. З метою служіння інтересам правосуддя також був відкритий Офіс Прокурора МКС в Україні. Ця подія є важливим позитивним кроком уперед як для інтересів потерпілих, зокрема, так в аспекті інтересів правосуддя загалом.

⁴³ Imoedemhe O. The International Criminal Court: Whether the Crime of Aggression in Ukraine. *International and Comparative Law Review*. 2023. Vol. 23. No. 1. P. 28.

⁴⁴ Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. URL : <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>

⁴⁵ ICC, Situation in Ukraine: ICC Judges issue Arrest Warrants Againsts Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. 17 March 2023. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-againstvladimir-vladimirovich-putin-and>

⁴⁶ Богданьок О. Історичне рішення: Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав міжнародний ордер на арешт Путіна. 17 березня 2023. URL : <https://suspilne.media/417522-miznarodnij-kriminalnij-sud-u-gaazi-vidav-miznarodnij-order-na-arest-putina/>

⁴⁷ Hårs A. Avenues for establishing criminal responsibility for international crimes committed during the Russo-Ukrainian armed conflict. *População e Sociedade*. 2023. Vol.39. P. 10.

14 вересня 2023 р. в Києві відкрили польовий офіс МКС, який є найбільшим представництвом МКС за межами Гааги, що стало новою главою співпраці України з МКС. Як влучно з цього приводу зазначає М. В. Грушко, такі дії підвищують ефективність та оперативність реагування на злочини, які росія щодня вчиняє проти українців⁴⁸.

Незважаючи на відсутність повної ратифікації Римського статуту МКС в правовому полі України, діяльність представників цієї інституції в Україні була організована щодо документування військових злочинів та подальшого їх розгляду у зазначеній судовій установі.

Слід зазначити, що величезні зусилля, докладені міжнародним співтовариством для розслідування міжнародних злочинів, скоєних рф на території України, на думку науковців є непропорційними порівняно з усіма іншими розслідуваними ситуаціями та вже викликають критику щодо вибіркового правосуддя. Вважається, що такі зусилля представляють, з одного боку, потенційну модель для скоординованого втручання в ситуації, коли вчиняються масові злочини, з іншого боку, вони, ймовірно, залишаються ізольованими та підтверджують уявлення про те, що міжнародне кримінальне правосуддя та МКС є інструментами в руках декількох держав⁴⁹.

Як зазначалося нами у попередньому розділі, історично склалося так, що держави не завжди або повністю підтримували Суд у плані співпраці чи фінансування. Після російського вторгнення держави об'єднуються навколо МКС, підкреслюючи його вирішальну роль у притягненні до відповідальності осіб, які вчинили серйозні міжнародні злочини.

Після початку розслідування МКС отримав подальшу підтримку від зростаючої коаліції держав. У травні 2022 року ОТР направило 42 слідчих і експертів-криміналістів, що є найбільшим направленням в одній ситуації, для збору доказів в Україні⁵⁰.

3. Окрім внутрішніх проваджень в українській системі правосуддя, декілька держав – наприклад, Польща, Литва, Латвія, Словаччина, Естонія, Німеччина та Франція – розпочали паралельні національні розслідування агресії, геноциду, злочинів проти людяності та військових злочинів, доповнені ініціативи транснаціонального співробітництва, зокрема через Євроюст і Консультативну групу з питань жажливих

⁴⁸ Грушко М. В. Співпраця Міжнародного кримінального суду та України у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом. Академічні візії. 2023. №23. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/679>

⁴⁹ Frulli M. International Criminal Justice at the Russia-Ukraine Crossroads. *The Italian Yearbook of International Law Online*. 2023. №32(1). P. 231.

⁵⁰ Estonia, Latvia and Slovakia Become Members of Joint Investigation Team on Alleged Core International Crimes in Ukraine. 31 May 2022. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/news/estonia-latvia-and-slovakia-become-members-joint-investigation-team-alleged-core-international>; The European Union, the United States, and the United Kingdom Establish the Atrocity Crimes Advisory Group (ACA) for Ukraine. URL: <https://www.state.gov/creation-of-atrocity-crimes-advisory-group-for-ukraine/>.

злочинів, щоб уникнути дублювання проваджень і неефективності ресурсів⁵¹.

4. Крім того, враховуючи обмежений бюджет МКС на 2022 рік, прокурор Хан супроводжував свою заяву зверненням, просячи штати про додаткову бюджетну підтримку, добровільні внески для підтримки всіх наших ситуацій, а також про надання безкоштовного персоналу. Це звернення отримало позитивний відклик. Хоча це не вичерпний список, частково через те, що фінансування та інша допомога продовжує надходити, можна побачити, що держави займають зовсім іншу позицію щодо бюджету та ресурсів МКС після вторгнення Росії в Україну⁵².

Щоб допомогти МКС, держави пообіцяли фінансування та інші ресурси. У березні Сполучене Королівство пообіцяло виділити додатковий 1 мільйон фунтів стерлінгів у вигляді фінансування, а також призначило слідчих військових злочинів для допомоги МКС. Європейський Союз погодився надати додаткове фінансування та допомогти зі збором доказів на місцях в Україні. Литва, Польща та Україна уклали угоду про Спільну слідчу групу, згідно з якою сторони погоджуються працювати разом, щоб обмінюватися доказами та ресурсами, щоб сприяти судовому переслідуванню злочинів, скоєних в Україні, в МКС або у відповідних національних юрисдикціях. За сприяння нідерландських слідчих 17 травня 2022 року Міжнародний кримінальний суд оголосив, що направив в Україну найбільшу за всю історію групу слідчих, судово-медичних експертів та іншого допоміжного персоналу для розслідування жорстоких злочинів. Прокурор Карім Хан підтвердив, що 21 держава взяла на себе зобов'язання відрядити національних експертів для допомоги в роботі МКС, а 20 – зробити фінансовий внесок у відповідь на вторгнення.

Навіть, Сполучені Штати змінили курс: офіційні особи в адміністрації Байдена відкрито заохочують розслідування МКС злочинів, скоєних російськими військами в Україні, а члени Конгресу – включно з колишніми противниками Суду – тепер висловлюють підтримку його місії. Більше того, уряд Сполучених Штатів, розглядає питання, як він міг би допомогти Суду фінансово, не порушуючи законодавства, яке обмежує здатність країни підтримувати МКС.

5. Разом з тим, хоча ця підтримка була вражаючою в багатьох відношеннях, вона не була загальною. Незважаючи на те, що багато західних держав підтримують заходи кримінальної відповідальності,

⁵¹ Letter from Embassy of Chile to the ICC Prosecutor. 1 April 2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-04/20220401-Chile-Letter-to-OTP.PDF>.

⁵² ICC-OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC: Contributions and Support from States Parties Will Accelerate Action across Our Investigations (2022). URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-contributions-and-support-states-parties-will>; ICC-OTP, ICC Prosecutor Karim A.A. Khan QC Announces Deployment of Forensics and Investigative Team to Ukraine, Welcomes Strong Cooperation with the Government of the Netherlands. 2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-announces-deployment-forensics-and-investigative-team-ukraine>

схожий ентузіазм з боку незахідних країн, здавалося, був відсутній⁵³. Ще під час першого голосування в Генеральній Асамблеї ООН щодо вторгнення Росії понад 40 держав, які часто називають «Глобальним Півднем», утрималися⁵⁴. Необов'язкова реакція поглибилася в наступних резолюціях, коли менше «незахідних» держав проголосували за виключення Росії з Ради ООН з прав людини або схвалення репарацій Росії⁵⁵. Подібним чином, на сьогоднішній день, здається, жодна «незахідна держава» не запропонувала фінансової чи матеріальної підтримки розслідуванням МКС в Україні⁵⁶.

Проте, відповідаючи на заклики прокурора Каріма Хана щодо добровільних внесків, в цілому понад 20 урядів пообіцяли допомоги, у тому числі шляхом фінансових внесків і безкоштовного персоналу⁵⁷. Ці скоординовані зусилля такої великої кількості держав-учасниць відображають зростаючу тривогу серед країн щодо ескалації звірств і кризи прав людини, яка охопила Україну, і демонструють важливу роль Суду в забезпеченні правосуддя.

⁵³ Letter from Embassy of Chile to the ICC Prosecutor. 1 April 2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-04/20220401-Chile-Letter-to-OTP.PDF>.

⁵⁴ Lynch C. The West Is With Ukraine. The Rest, Not So Much. *Foreign Policy*. 30 March 2022. URL: <https://www.foreignpolicy.com/2022/03/30/west-ukraine-russia-tensions-africa-asia-middle-east/>; Maurer J.-L. Avec Le Conflit Russie-Ukraine, Le Renouveau Des Non Alignés? *The Conversation*. 15 June 2022. URL: <https://www.theconversation.com/avec-le-conflit-russie-ukraine-le-renouveau-des-non-alignes-184295>; Dann P. The Global South in Comparative Constitutional Law. *Verfassungsblog*. 14 July 2017. URL: <https://www.verfassungsblog.de/the-global-south-in-comparative-constitutional-law/>

⁵⁵ Shidore S. Global South Again Shows Ambivalence on the Ukraine War. *Responsible Statecraft*. 13 October 2022. URL: <https://www.responsiblestatecraft.org/2022/10/13/global-south-again-shows-ambivalence-on-the-ukraine-war/>; Fabricius P. SA Abstains from UN General Assembly Resolution Demanding Russia Pay Reparations to Ukraine for War Damage. *Daily Maverick*. 15 November 2022. URL: <https://www.dailymaverick.co.za/article/2022-11-15-sa-abstains-from-un-general-assembly-resolution-demanding-russia-pay-reparations-to-ukraine-for-war-damage/>; Frachon A. Guerre En Ukraine : «Présenter Le Sud Global Comme Un Bloc d'opposition Antioccidental Est Une Caricature». 22 September 2022. URL : https://www.lemonde.fr/idees/article/2022/09/22/guerre-en-ukraine-presenter-le-sud-global-communeunbloccoppositionantioccidentalestunecaricature_6142657_3232.html; Gowan R. The Global South and the Ukraine War at the UN. *International Crisis Group*. 9 March 2023. URL : <https://www.crisisgroup.org/global-ukraine/global-south-and-ukraine-war-un>.

⁵⁶ Labuda PI. Beyond rhetoric: Interrogating the Eurocentric critique of international criminal law's selectivity in the wake of the 2022 Ukraine invasion. *Leiden Journal of International Law*. 2023. № 36(4). P. 1109.

⁵⁷ ICC-OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC: Contributions and Support from States Parties Will Accelerate Action across Our Investigations (2022). URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-contributions-and-support-states-parties-will>; ICC-OTP, ICC Prosecutor Karim A.A. Khan QC Announces Deployment of Forensics and Investigative Team to Ukraine, Welcomes Strong Cooperation with the Government of the Netherlands. 2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-announces-deployment-forensics-and-investigative-team-ukraine>

Зважаючи на вказане, цілком логічно, що вторгнення РФ в Україну 2022 року багато хто вважає переломним моментом у сфері міжнародного кримінального правосуддя. Унікальна відповідь на вторгнення Росії надає МКС легітимну можливість показати, що завдяки фінансуванню, збільшенню ресурсів для розслідування та співпраці з державами він може вивести вироки високопоставленим підозрюваним після справедливого судового розгляду. Однак міжнародне правосуддя не є швидким, а це означає, що державам доведеться продовжувати підтримувати Суд у довгостроковій перспективі. Крім того, держави повинні будуть співпрацювати, щоб доставити підозрюваних, які переховують на їх території. За 20 років свого існування Суд виніс лише десять вироків. Безсумнівно, є сфери, де МКС може покращити спосіб розгляду справ і, таким чином, підвищити рівень засудження. Проте основною причиною того, що МКС не зміг досягнути результатів раніше, на наш погляд, є те, що держави не надали йому достатніх ресурсів і не співпрацювали. Зростання міжнародної підтримки Суду після вторгнення Росії дає рідкісну можливість виправити ці давні недоліки ресурсів держави, які підтримують місію МКС, повинні взяти на себе зобов'язання збільшити та підтримувати свою підтримку МКС, як вони зробили після агресії Росії, щоб МКС міг повністю утвердити себе як ключовий глобальний механізм підзвітності. Це, у свою чергу, призвело б до підвищення легітимності Суду в цілому⁵⁸.

Водночас повномасштабне вторгнення Росії в Україну знову пожвавило дискусію щодо вибірковості міжнародного кримінального права. У той час як багато хто вітав відновлення інтересу до відповідальності за міжнародні злочини після «українського моменту», інші наголошували на подвійних стандартах у застосуванні міжнародного кримінального права, включаючи відсутність відповідальності за порушення на Заході та непропорційну увагу до європейських жертв⁵⁹.

Насамкінець зауважимо, що найкращим виходом із ситуації, що складається наразі, як видається, є негайна ратифікація Римського статуту МКС та розробка й прийняття закону про кримінальну відповідальність за міжнародні злочини (чи злочини за міжнародним правом). Зрозуміло, що це має бути політичне рішення, яке піде в розріз із переважаючою зараз доктриною кримінального права. Однак його реалізація, як видається, дасть можливість якісно розмежувати сфери дії цих двох кримінальних законів та забезпечити належну імплементацію норм міжнародного кримінального права в національне законодавство

⁵⁸ Sterio M., Dutton Y. The War in Ukraine and the Legitimacy of the International Criminal Court Law Faculty Articles and Essays. 2023. URL: https://engagedscholarship.csuohio.edu/fac_articles/1296

⁵⁹ Labuda P.I. Beyond rhetoric: Interrogating the Eurocentric critique of international criminal law's selectivity in the wake of the 2022 Ukraine invasion. *Journal of International Law*. 2023. № 36(4). P. 1095.

без створення випадів надмірної конкуренції кримінально-правових норм шляхом цивілізованого колізійного врегулювання.⁶⁰

Наявні в Україні механізми імплементації міжнародно-правових норм щодо воєнних злочинів дозволяють імплементувати ці норми до законодавства України, в той час як діяльність судових органів може дозволити імплементацію до законодавства України практики міжнародних судових органів у справах про воєнні злочини. Визнання неконституційним Римського статуту Міжнародного кримінального суду саме по собі не може стати на заваді імплементації до законодавства України норм про міжнародні злочини⁶¹. При цьому, при ратифікації Римського статуту КК України необхідно доповнити новими складами кримінальних правопорушень, зокрема кримінальним правопорушенням захоплення заручників із числа цивільного населення однієї сторони збройного конфлікту іншою стороною. Інше кримінальне правопорушення, що має бути введене до Кримінального кодексу України, – примус до відмови від громадянства України та отримання громадянства держави окупанта на тимчасово окупованій території України⁶².

ВИСНОВКИ

Гарантування загального миру і безпеки, побудова майбутнього без насильства є неможливим без належного функціонування та легітимності, інституційних механізмів відповідальності осіб за найтяжчі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства. Зокрема, Міжнародного кримінального суду. З моменту заснування МКС питання його легітимності неодноразово було предметом дискусій.

Звірства, скоєні російськими військовими після вторгнення росії в Україну обумовили виникнення унікальної ситуації, пов'язаної з безпрецедентною державною підтримкою МКС, що надає легітимну можливість для Суду та для держав, які вірять у його місію. Адже з метою його підтримки у притягненні російських злочинців до відповідальності, деякі держави, підкріплюючи свою підтримку діями,

⁶⁰ Марін О. К. Проблеми імплементації норм міжнародного кримінального права в законодавство України // Кримінологічні дослідження : збірник наук. праць / [гол. ред. В. Поклад, канд. філос. наук]; Луган. навч.-наук. інст. імені Е. О. Дідоренка Донецьк. держ. універ. внутр. справ. Івано-Франківськ Кропивницький : РВВ ДонДУВС, 2023. Вип. 13 : Міжнародні злочини російської федерації на території України. С. 272-273.

⁶¹ Пилипенко В. П. Воєнні злочини за Римським статутом Міжнародного кримінального суду: питання теорії та практики: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю: 12.00.11 / Міжнародний гуманітарний університет, Одеса, 2024. С. 6.

⁶² Пилипенко В. П. Воєнні злочини за Римським статутом Міжнародного кримінального суду: питання теорії та практики: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю: 12.00.11 / Міжнародний гуманітарний університет, Одеса, 2024. С. 296-398.

зобов'язалися надати МКС фінансові та інші ресурси. Після російського вторгнення держави об'єдналися за МКС, підкреслюючи його ключову роль у притягненні до відповідальності осіб, які вчинили серйозні міжнародні злочини. Судова реакція міжнародної спільноти на агресію Росії проти України в лютому 2022 року та конфлікт, що виник за цим, багато в чому безпрецедентна.

Водночас, якщо ситуація з підтримкою МКС іншими державами, під впливом подій повномасштабного вторгнення РФ на територію України отримала позитивну динаміку, то ситуація щодо злочину агресії потребує все ж таки змін на рівні законодавства.

Разом з тим, навіть, якщо дії МКС не призведуть до суду за агресію за участю російських виконавців, це чинить на них істотний міжнародний тиск. Крім того, підтвердження Судом того, що стався акт агресії, має велику вагу.

АНОТАЦІЯ

У сучасному світі одним із найактуальніших завдань світового співтовариства є забезпечення кримінальної відповідальності осіб за злочини, які становлять загрозу для загального миру і безпеки та викликають занепокоєння міжнародного співтовариства. Для забезпечення справедливості та відповідальності осіб, обвинувачених у вчиненні найтяжчих міжнародних злочинів, був створений Міжнародний кримінальний суд, який доповнює національні системи кримінального правосуддя. З моменту заснування питання його легітимності неодноразово було предметом дискусій. Утім на тлі подій повномасштабного вторгнення РФ на територію Міжнародний кримінальний суд отримав безпрецедентну підтримку. Вторгнення РФ в Україну 2022 року вважається переломним моментом у сфері міжнародного кримінального правосуддя. Унікальна відповідь світової спільноти на вторгнення Росії надає Міжнародному кримінальному суду можливість позитивного вирішення існуючих проблем його легітимності. Завдяки збільшенню ресурсів для розслідування та співпраці з державами він може винести вироки високопоставленим підозрюваним після справедливого судового розгляду. Однак міжнародне правосуддя не є швидким. Тому державам доведеться продовжувати підтримувати Суд у довгостроковій перспективі.

Література

1. Березняк В. Щодо особливостей юрисдикції Міжнародного кримінального суду: аналіз окремих положень Римського статуту. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 1. С. 155-160.

2. Богданьок О. Історичне рішення: Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав міжнародний ордер на арешт Путіна. 17 березня 2023. URL: <https://suspilne.media/417522-miznarodnij-kriminalnij-sud-u-gaazividavmiznarodnij-order-na-arest-putina/>

3. Вєдькал В. А. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2021. № 3. С. 183-188.
4. Грушко М. В. Співпраця Міжнародного кримінального суду та України у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом. Академічні візії. 2023. № 23. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/679>
5. Дрьоміна Н. В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук за спеціальністю: 12.00.11 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2006. 13 с.
6. Конституція України : закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
7. Марін О. К. Проблеми імплементації норм міжнародного кримінального права в законодавство України // Кримінологічні дослідження : збірник наук. праць / [гол. ред. В. Поклад, канд. філос. наук]; Луган. навч.-наук. інст. імені Е. О. Дідоренка Донецьк. держ. універ. внутр. справ. Івано-Франківськ Кропивницький : РВВ ДонДУВС, 2023. Вип. 13: Міжнародні злочини російської федерації на території України. С. 261-276.
8. Пилипенко В. П. Воєнні злочини за Римським статутом Міжнародного кримінального суду: питання теорії та практики: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю: 12.00.11 / Міжнародний гуманітарний університет, Одеса, 2024. 465 с.
9. Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян: Постанова Верховної Ради України Про Заяву Верховної Ради України від 04.02.2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19#Text>
10. Римський статут Міжнародного кримінального суду: міжнародний документ №995_588 в редакції від 16.01.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
11. Славко А. С. Окремі питання юрисдикції Міжнародного кримінального суду. Правовий вісник Української академії банківської справи. 2014. № 1(10). С. 77-81.
12. Ablamskyi S., Tchobo D. L., Romaniuk V., Šimić G., Ilchyshyn N. Evaluación de las responsabilidades de la Corte Penal Internacional en la investigación de los crímenes de guerra en Ucrania. Novum Jus. 2023. Vol. 17. No .2. P. 353–374.
13. Letter from Embassy of Chile to the ICC Prosecutor. 1 April 2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-04/20220401-Chile-Letter-to-OTP.PDF>.

14. Combs N. Aggressor Status and its Impact on International Criminal Law Case Selection (February 28, 2024). *Pace International Law Review*. 2024. Vol. 36. No. 1. URL: <https://ssrn.com/abstract=4742128>

15. Dann P. The Global South in Comparative Constitutional Law. *Verfassungsblog*. 14 July 2017. URL: <https://www.verfassungsblog.de/the-global-south-in-comparative-constitutional-law/>.

16. Estonia, Latvia and Slovakia Become Members of Joint Investigation Team on Alleged Core International Crimes in Ukraine. 31 May 2022. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/news/estonia-latvia-and-slovakia-become-members-joint-investigation-team-alleged-core-international>

17. Fabricius P. SA Abstains from UN General Assembly Resolution Demanding Russia Pay Reparations to Ukraine for War Damage. *Daily Maverick*. 15 November 2022. URL: <https://www.dailymaverick.co.za/article/2022-11-15-sa-abstains-from-un-general-assembly-resolution-demanding-russia-pay-reparations-to-ukraine-for-war-damage/>.

18. Gowan R. The Global South and the Ukraine War at the UN. *International Crisis Group*. 9 March 2023. URL: <https://www.crisisgroup.org/global-ukraine/global-south-and-ukraine-war-un>.

19. Gutnyk V. Tarptautinės baudžiamosios justicijos raida: lūkesčiai ir realybė. *Teisė*. 2023. Vol.126. P. 101–115.

20. Hárs A. Avenues for establishing criminal responsibility for international crimes committed during the Russo-Ukrainian armed conflict. *População e Sociedade*. 2023. Vol. 39. P. 1-16.

21. ICC, Press Release, Statement of the ICC Prosecutor to the United Nations Security Council on the Situation in Libya, pursuant to UNSCR 1970 (2011) (May 17, 2021). URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-united-nations-security-council-situation-libya-pursuantunscr-1970-0>.

22. ICC, Situation in Ukraine: ICC Judges issue Arrest Warrants Against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. 17 March 2023. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants -againstvladimir-vladimirovich-putin-and>

23. ICC, Statement of the ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: «I have decided to proceed with opening an investigation». 28 February 2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qcsituationukraine-i-have-decided-proceed-opening>

24. ICC, Ukraine, Situation in Ukraine ICC-01/22 Investigation. URL: <https://www.icc-cpi.int/ukraine>

25. ICC-OTP, ICC Prosecutor Karim A.A. Khan QC Announces Deployment of Forensics and Investigative Team to Ukraine, Welcomes Strong Cooperation with the Government of the Netherlands. 2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-announces-deployment-forensics-and-investigative-team-ukraine>

26. ICC-OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: «I have decided to proceed with opening an investigation». 1 March 2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement>

icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening.

27. ICC-OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: Receipt of Referrals from 39 States Parties and the Opening of an Investigation. 2 March 2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-receipt-referrals-39-states>

28. ICC-OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: Additional Referrals from Japan and North Macedonia; Contact Portal Launched for Provision of Information (2022). URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-additional-referrals-japan-and>.

29. ICC-OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC: Contributions and Support from States Parties Will Accelerate Action across Our Investigations (2022). URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-contributions-and-support-states-parties-will>.

30. Imoedemhe O. The International Criminal Court: Whether the Crime of Aggression in Ukraine. *International and Comparative Law Review*. 2023. Vol. 23. No. 1. P. 27-52.

31. Kersten M. Should the ICC accept Western funding for its probe in Ukraine?, *Aljazeera*. 7 april 2022. URL: <https://www.aljazeera.com/opinions/2022/4/7/should-the-icc-accept-western-funding-for-its-probe-in-ukraine>.

32. Khan O., Nazarenko I., Zvirianskyi H., Manyk O., Heta D., Shaituro O. Justice for war crimes in Ukraine: In search of an optimal model. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41, № 79. P. 402-417.

33. Labuda PI. Beyond rhetoric: Interrogating the Eurocentric critique of international criminal law's selectivity in the wake of the 2022 Ukraine invasion. *Leiden Journal of International Law*. 2023. Vol. 36. No. 4. P. 1095-1116.

34. Letter reconfirming the acceptance of the ICC jurisdiction, 14 December 2010. URL: <http://www.icc-cpi.int>

35. Lynch C. The West Is With Ukraine. The Rest, Not So Much. *Foreign Policy*. 30 March 2022. URL: <https://www.foreignpolicy.com/2022/03/30/west-ukraine-russia-tensions-africa-asia-middle-east/>.

36. Maurer J.-L. Avec Le Conflit Russie-Ukraine, Le Renouveau Des Non Alignés? *The Conversation*. 15 June 2022. URL: <https://www.theconversation.com/avec-le-conflit-russie-ukraine-le-renouveau-des-non-alignes-184295>.

37. Frachon A. Guerre En Ukraine : «Présenter Le Sud Global Comme Un Bloc d'opposition Antioccidentale Est Une Caricature». 22 September 2022. URL: https://www.lemonde.fr/idees/article/2022/09/22/guerre-en-ukraine-presenter-le-sud-global-commeunblocdoppositionantioccidentalestunecaricature_6142657_3232.html.

38. Pangalangan R. C. International Law Responses in Ukraine: Robust But Not Universal—The Asian Deficit in International Criminal Justice. In: Furuya S., Takemura H., Ozaki K. (eds) *Global Impact of the Ukraine Conflict*. 2023. URL: https://doi.org/10.1007/978-981-99-4374-6_22

39. Salari A., Hosseini S. Russia's Attack on Ukraine; A Review of the International Criminal Court's Capacity to Examine the Crime of Aggression. Justice in Eastern Europe. 2023. Vol. 1. No.18. P. 8-27.

40. Security Council Report, Ukraine: High-Level Briefing, 21 September 2022. URL: <https://www.securitycouncilreport.org/whatsinblue/2022/09/ukraine-high-level-briefing.php>.

41. Shidore S. Global South Ukraine Shows Ambivalence on the Ukraine War. Responsible Statecraft. 13 October 2022. URL: <https://www.responsiblestatecraft.org/2022/10/13/global-south-again-shows-ambivalence-on-the-ukraine-war/>.

42. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>

43. Sterio M., Dutton Y. The War in Ukraine and the Legitimacy of the International Criminal Court Law Faculty Articles and Essays. 2023. URL: https://engagedscholarship.csuohio.edu/fac_articles/1296

44. Tezcan D. M. Ruhan Erdem and Murat Önok, Uluslararası Ceza Hukuku (6-th edn Seçkin Yayıncılık 2021). P. 373

45. The African Union and the ICC, Crimes of War. URL: <http://www.crimesofwar.org/commentary/the-african-union-and-the-icc/>

46. The Controversy of International Criminal Court Jurisdiction: Balancing State Sovereignty and Individual Accountability (May 25, 2023). URL: <https://ssrn.com/abstract=4458621>

47. The European Union, the United States, and the United Kingdom Establish the Atrocity Crimes Advisory Group (ACA) for Ukraine. URL: <https://www.state.gov/creation-of-atrocity-crimes-advisory-group-for-ukraine/>.

48. Tokdemir S. The jurisdiction of international criminal court: a critical legal scrutiny on the principle of complementarity adopted in the rome statute. Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi. 2023. Vol. 13.1. P. 107-128.

49. Wintour P. Ukraine Backs International Tribunal Plan to Try Putin for Crime of Aggression. Guardian. 4 March 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/04/ukraine-backs-plan-for-international-tribunal-to-try-putin-for-of-aggression>.

50. Frulli M. International Criminal Justice at the Russia-Ukraine Crossroads. *The Italian Yearbook of International Law Online*. 2023. №32(1). P. 231-247.

Information about the author:

Ivanov Andrii Valeriiovych,

PhD in Law,

Associate Professor of the Department of Fundamental
and Branch Legal Sciences

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
20, University Street, Kremenchuk, 39600, Ukraine